

På julaftonen, och föresten även under själva julhelgen kunde man fordom få besök av julbocken. Antingen var det en dräng eller piga som på detta sätt utstyrt sig för att åstadkomma munterhet och glädje. Men å andra sidan fanns det fordom i nästan varje by ett s.k. original, en rolighetsmakare som tog sig uppgiften an. Denne som kanske var glad åt de starka varorna, kunde genom att "gå julabock" eller "julaspöka" som det ibland kallades, skiffa sig ett billigt rus, då det fordom stadgades, att var och en som kom på besök under julen skulle udfägnas med såväl torrt som vått.

För att bocken skulle göra verklig lycka, måste han vara utstyrd på ett särskilt originellt sätt, samt den som arregerade detta synnerligen slängd i truten.

En utklädning till bock kunde ske enligt följande :

Till huvudbonad tog man ett av halm förfärdigat bockhuvud, vilket var försett med horn/ halm/ På armar och ben hade man dragit fodralliknande halmbeklädnader samt om kroppen en fårskinspäls / ullens utför/. En dyl. utrustning kunde alltid vänta på att bli mottagen med den största tillfredställelse, ehuru väl barnen ofta voro mycket rädda för julbocken.

När nu bocken kom till någon gård, knackade han först på dörren, och då far eller mor i huset bjöd att stiga in, lurvade bocken på alla fyra/ händer och fötter/

in i stugan. Från första stund blev det nu ett hiskelit väsen i stugan, barnen skrika av rädsla och klänga sig fast i "morsa" långa kjortlar. När de omsider börjat lugna sig börjar bocken berätta allehanda befängda historier, dansa, hoppa och göra sig så lustiger som möjligt allt under det han lurvar omkring i stugan. Här och där försöker försöker han stänga till någon, finns någon flicka får hon sannerlige^{ny}/se upp, bocken hade nämligen ett synnerligen gott öga till dessa.. Rent lustigt kunde det vara se bocken hoppa upp i en säng och där liggande sjugaⁿ allehanda glada visor. Omsider vill bocken emellertid ut på nya äventyr, men innan dess skulle han först ha förtäring. Många glada skratt klingade den signande julekvällen åt bocken^S/besvärligheter då han skulle intaga sin förtäring. Detta skulle ju göras så, att ingen kunde lista ut vem den utklädde klädde var. Sedan han fått sin förtäring hoppade han ut genom dörren för att fortsätta sitt lyckspel på annat håll, men dessförinnan önskade han gården en Fröjdefull Jul.

Joriken ai 1880.

2
Förenkan ai 1870

Julhalmen. 4138

5

Den halm, som man fordom plögade lägga på golvet i folkrummet eller som man också sade "stuan" skulle bäras in i skymningen julaftonsdagen. Denna utgjordes av tröskad råghalm, som därefter blivit kammad, d.v.s. alle mindre halm hade blivit fräntagen. Sedan halmen blivit plaserad på golvet, uppreste man mitt i rummet en vacker kärve, en julgubbe eller julkäring. Dessa föremål som ingenting annat vore än halmfigurer, tillverkade uteslutande av råghalm, och utpyntade på alla sätt voro tillkomna för att man omkrin^g dessa skulle leka och ha roligt. Då föremålen föreställde en gubbe eller käring och de endast voro avsedda att stå stilla voro dessa icke iförda några som hälst mans eller kvinnokläder med undantag att man på huvuden av dessa möjligen hade fäst en hatt eller ett kläde. ^{en}Figurerna voro bra ihopkomna och omlindade här och där av rött garn. Halmen i stugen, undanföstes i en krok om dagarna, men fick för övrigt kvarliga där hela julen ända till Knut. Då hopsamlade man den och lade den för sig själv i en krok i "manset"/stall eller ladugård / där den fick kvarliga fram på våren då den gavs åt kreaturen då dessa skulle ut på bete. Man förfärdigade också små kors cirka 50 cm. långa som sedan hängdes eller fästes ovanför dörrarna i såväl stall som ladugård. Detta skulle då först befrämja växtligheten på åker och äng samt för det andra bevara gården för all slags olycka. Julhalmen kom även till användning för omlindning av frukträddå resultatet skulle bli en rik och givande skörd.

Julkärve.

Det var ej blott människorna som skulle ha sin traditionella jultraktering. Även våra stumma vänner blevo föremål för medömkan under juldagarna. Sålunda var det åtminstone i min hemtrakt, att man av en vanlig otröskad sädeskärve / havre/ gjorde ^Sen kransformig figur. Sedermera ändrades detta därhän att man helt enkelt tog en vanlig kärve och upphängde denna på en hög stång. I mitt hem, åtminstone far påstod att den tjänade till skydd mot häxorna, ^I den händelse man kom till att glömma att att sätta ut en dyl. kärve kunde man riskera att under påsken få ovälkomna besök av de s.k. ^Blåkulleresenärerna.

Före Lucia borde man helst ha tröskat. Redan innan säden tröskats utvalde man vissa kärvar, av vilkas innehåll julölet skulle bryggas och julbrödet bakas.

Julhalm.

I min hemtrakt var det fordom brukligt att från julafton till tre heliga konungars dag omlinda fruktträden med halm. Detta gjorde man dels därför att man ville skydda träden för onda andar som särskilt under denna tid drevo sitt gyckelspel med människorna, dels därför att man genom detta tillvägagångssätt trodde sig kunna utverka en god och riklig skörd under det kommande året.

Under julen hängde över bordet en halmkrona/ gjord av råghalm/ prydd med kulört

grannlåt. Denna krona hängde på ett tagelstrå och var därför i jämn svängning.

Även genom detta arregemang trodde man sig kunna utverka en ypperlig skörd.

En klok och omtänksam husbonde plögade under sommarens lopp slå litet hö utanför ladugården, vilket sedan sparades till julen. På julaftonen få kreaturen detta vilket då skulle medföra att korna kommo hem ordentligt på kvällarna då de släpptes lösa i skog och på äng om våren.

Fordom trodde man även att man kunde få korna tjuvmjölka av trollharar eller "Bäran" / ett mystiskt väsen som trollkunnigt folk hade i sin tjänst. Men genom att nu ge korna av ovanstående hö på julaftonen behövde man inte hysa några dyl. farhågor.

Ett annat bruk som ofta förekom vid jultiden var att beströ golvet i boningshuset med långhalm / råg/ vilket avsåg att bereda de återvändande " dödingarna" ett viloläger under deras tillfälliga besök i det forna hemmet. Stundom låg husets eget folk i halmen för att de återvändande själar skulle få en ännu bättre viloplats i de övergivna sängarna. En allmän tro rådde fordome, att de döda på denna tid av året gästade människors boningar. Min far talade om huru som man förr måste iakttaga stillhet, försiktighet och undvika allt slags buller och støj som annars kunde störa de osynliga gästerna.

Den på golven utbredda julhalmen, förvarades omsorgsfullt och ansågs såsom ganska hälsobringande och gavs för den skull kreaturen den dag då de först utsläpptes på bete. Det förekom även att halmen ströddes i trädgården eller ute på åkern då den

allmänt ansågs befrämja växtligheten. Om man tog av julhalmen och inlade i höns- eller gåredarna så skulle man få stor lycka med dessa djur. De skulle sålunda kläcka bra och ungarna skulle under sommaren vara skyddade för alla slags skadegörelse. De rovdjur som man förr så allmänt fruktade skulle genom detta tillvägagångssätt rent av avsky gården.

De gamla togo tydor av nästan allting och så även av julhalmen. Var julhalmen på juldags morgonen hel och vacker, kunde man därav vänta att den kommande skörden också skulle bli av det yppersta slaget. Den skulle bli lätt att bärga, men kom ihåg att detta endast gälde för gårdens egen del. Om t.ex. en bonde gästade en annan så blev han därför inte delaktig av det goda som denne kunde vänta sig av halmen, om denna var hel och vacker. Var halmen däremot "stacked" d. v. s. kort och sliten, på juldagsmorgonen, vilket kom sig därav att man sprallat eller väsnats för förmycket i halmen under julaftonen bådade detta intet något gott för framtiden. Man kunde då riskera att drabbas av missväxt eller också kunde under skördetiden regn omintetgöra entför övrigt vackert sädesfält. Man kunde även förvänta storm under höstens dagar, vilken då kunde piska sädesfälten så, att det mesta av korn^{en} voro utslagna. Ja, med ett ord sagt, man kunde vara beredd på det värsta.

Man tog även tecken efter hur husfadern under julaftonen låg i halmen, vilket man även trodde kunde inverka på den kommande skörden. Låg sålunda denna spikrak i halmen under julnatten så kunde man också vara förvissad om att vintersäden/ råg/ kom

att växa hög och vacker, var lätt att bärga samt gav för övrigt en mycket god skörd.

Låg husbonden däremot krokig, tydde man detta så, att då skulle ~~is~~ vinter-
säden bli piskad av höststormar och resultatet skulle då bli att säden kom till att
bli liten och böjd.

Om husmodern under julaftonen låg och vred sig / ofta / var detta intet gott tecken.
Man trodde då att hon kom till att få en smärtsam död, d.v.s. hon kom till att plågas
mycket innan hon gick hädan. Min far berättade sålunda om en husmoder som under jul-
aftonen vridit och vänt sig i julhalmen, att hon drabbades först av sin makes bortgång,
därefter fick hon "ona beded" i en finger, vilket var mycket plågesamt samt till
sist fick hon en ~~h~~hudsjukdom vilket yppade sig i att köttet formligen ruttnade bort
från kroppen.

Då en ung fru låg i halmen / nygift / rak och stilla kunde hon vänta sig en lätt
barnsäng, låg hon däremot krokig eller vände sig kunde hon vara beredd på en svårare
sådan. På tal om detta, kan det förtjänas att nämnas, att nygifta såväl man som hustru
inte fingo ligga på havrehalm, detta trodde man skulle medföra att deras blivande barn
blevo rödhåriga.

Om äkta makar lågo i julhalmen och dessa under det mästa av natten lågo vända mot
varandra, så kunde man därav vänta att det första barnet blev en flicka. Lågo de

däremot vända från varandra tydde man detta så , att det blivande barnet blev en gosse.

Då makarna vaknade på juldagsmorgonen skulle man se efter vilken av dem som låg -
 högast, vilket tolkas så, att den som hade huvudet högre än den andra , kom att leva
 längst av de båda makarna.

Halmgubbar.

Det förekom ofta ^{till} under julen att någon av de äldre tillverkade s.k. julbockar,
 duvor, pyttor, löknecker, kärvar, kors och kransar. Dessa tillverkades efter vad
 jag kan minnas uteslutande av tröskad råghalm. Ibland förekom det givetsvis att dessa
 föremål tillverkades av otröskad råg, då de huvudsakligen voro avsedda att plaseras
 utomhus och då till föda och glädje åt fåglarna. Vissa av dessa föremål såsom:
 kärvar, julbockar användes under jullekarna, kors , hjul och kransar upphängdes i
 stugan och fingo hänga där till Knut, den 13 jan. Man ansåg i allmänhet att dessa
 halmföremål vore i besittning av en inneboende alstringskraft som på något säreget
 mystiskt sätt meddelade sig åt det kommande årets växtlighet.

Samma undertanke låg också i bruket att fästa julhalm, små knippen därav, i taket,
 där den sedan fick sitta kvar till tiden för ny skörd var inne.

Löcken i 1875